

ΕΝΑ ΥΠΑΙΘΡΙΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΑΘΗΝΑ

8ο Γυμνάσιο Πειραιά, Γυμνάσιο, Β' τάξη, 2001

Ένα μάθημα γενικής τοπογραφίας της αρχαίας Αθήνας πρόβαλλε πάντα ως αναγκαιότητα για την υποστήριξη των αρχαιογνωστικών μαθημάτων του Γυμνασίου και του Λυκείου, καθώς οι αναφορές σε χώρους και μνημεία είναι πολυπληθείς και χωρίς τη στοιχειώδη γνώση του χώρου η κατανόηση των κειμένων και της ιστορίας καθίσταται προβληματική.

Την αφορμή για ένα τέτοιο υπαίθριο μάθημα μας την έδωσε το βιβλίο της Β' Γυμνασίου "Αρχαία Ελλάδα, ο τόπος και οι άνθρωποι", που προσεγγίζει την αρχαιότητα με τρόπο συμπληρωματικό και διαφορετικό από τον παραδοσιακά σχολικό. Μέσα από αποσπάσματα αρχαίων συγγραφέων φωτίζονται αφενός ο τόπος και τα μνημεία του και αφετέρου ο ίδιος ο άνθρωπος, προβάλλοντας όμως θέματα και όψεις της καθημερινής του ζωής, όπως την κατοικία, την ενδυμασία, τα επαγγέλματα, την αγωγή των νέων και την τεχνολογία.

Για το πρώτο λοιπόν μάθημα τοπογραφίας που αναφερόταν στην αρχαία Αθήνα χρησιμοποιήσαμε ως οδηγό τα τείχη της πόλης, αφού αυτά σε μεγάλο βαθμό την οριοθετούν και δίνουν το μέτρο της. Επιλέξαμε μάλιστα να πραγματοποιήσουμε τη διαδρομή από το λόφο των Μουσών και της Πνύκας μέχρι τον Κεραμεικό και το Δίπυλο, παρακολουθώντας πάντα την πορεία του τείχους, αφού η διαδρομή αυτή και θέα πολύ καλή προσφέρει στον ορίζοντα της πόλης, αλλά και διότι σε αυτό το διάστημα το τείχος σώζεται σε καλύτερη κατάσταση αποτελώντας κομβικό σημείο, από όπου ξεκινούσαν τα δύο σκέλη των μακρών τειχών. Επίσης στον Κεραμεικό βρίσκεται η κύρια και μνημειακή είσοδος της πόλης, το Δίπυλο.

Στο πλαίσιο του μαθήματος αξιοποιήσαμε εποπτικό υλικό, χάρτες, τοπογραφικά σχέδια και σχεδιαστικές αναπαραστάσεις, εφοδιάζοντας τον κάθε μαθητή με ένα μικρό φυλλάδιο με το παραπάνω υλικό και το απαραίτητο χρονολόγιο.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφέρουμε ότι πολύτιμη αποδείχθηκε η συνολική εμπειρία μας από τη συμμετοχή μας στα Εκπαιδευτικά Προγράμματα της Ακρόπολης. Σημαντικά μας βοήθησε η εργασία του 9ου Γυμνασίου Καλλιθέας για το μνημείο του Φιλοπάππου στο πλαίσιο του προγράμματος "Πήγασος".

"Έν αρχή ην ο τόπος". Έτσι, λοιπόν, από την κορυφή του λόφου του Φιλοπάππου παρατηρήσαμε το γεωγραφικό ανάγλυφο, τις χαμηλές οροσειρές του Υμηττού, της Πεντέλης, της Πάρνηθας και του Αιγάλεω. Είδαμε πως διαμορφώνονται οι ακτές, ο φαληρικός όρμος και ο Πειραιάς με τα λιμάνια του, διακρίναμε τα νησιά Σαλαμίνα και Αίγινα, αναφερθήκαμε στα ποτάμια, στους χαμηλότερους λόφους της πόλης και τα παιδιά αναγνώρισαν τα κυριότερα ορόσημα του φυσικού αλλά και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.

Ιδιαίτερος λόγος έγινε για το σημαντικότερο από αυτά, την Ακρόπολη, που η σημασία της στη δημιουργία, την εξέλιξη και την ιστορική πορεία της πόλης είναι μοναδική.

Στη συνέχεια κάναμε μία σύντομη αναδρομή στην ιστορία της πόλης για να επιστρέψουμε γρήγορα στην αρχαιότητα, όπου εντοπιζόταν το ενδιαφέρον μας, και να αναφερθούμε στις σημαντικότερες οικοδομικές φάσεις –προγράμματα της πόλης και του τείχους, να παρακολουθήσουμε νοητά τη συνολικού μήκους 6.500 μ. περίμετρό του, καθώς και την πορεία του φαληρικού τείχους και των μακρών τειχών. Τέλος επισημάναμε και είδαμε, όσο ήταν δυνατό, τα σημεία

όπου χωροταξικά τοποθετούνται οι κυριότερες λειτουργίες της πόλης: το θρησκευτικό και καλλιτεχνικό κέντρο της πόλης στην Ακρόπολη και τη νότια πλαγιά της, το πολιτικό κέντρο στην Αγορά και την Πνύκα και το στρατιωτικό και οικονομικό στον Πειραιά.

Πριν ξεκινήσουμε για τη διαδρομή μας προς την Πνύκα και τον Κεραμεικό κάναμε σύντομη αναφορά στην ιστορία και το χαρακτήρα του μνημείου του Φιλοπάππου. Κατά τη διάρκεια του περιπάτου παρακολουθώντας πάντα, όπου ήταν δυνατόν, την πορεία του διατειχίσματος στο λόφο των Μουσών και των Νυμφών, είχαμε την ευκαιρία να δούμε πώς διαμορφώνεται το τείχος με τους τετράγωνους και κυκλικούς του πύργους, την πύλη στο ύψος του Αγ. Δημητρίου και το δρόμο που οδηγούσε προς τον Πειραιά μέσω των μακρών τειχών, τα ταφικά λαξεύματα και να επισημάναμε τη διαμόρφωση του χώρου από τον Δημ. Πικιώνη.

Αναγκαία ήταν μία ολιγόλεπτη στάση στην Πνύκα, όπου αναφερθήκαμε στις τρεις κύριες φάσεις της διαμόρφωσής της, στη λειτουργία της Εκκλησίας του Δήμου και στα ιερά που υπήρχαν στο χώρο.

Από το Αστεροσκοπείο φθάσαμε στον Κεραμεικό. Εκεί τα παιδιά μπόρεσαν να δουν τη διαμόρφωση του τείχους, αφού σώζεται καλύτερα και είναι ιδιαίτερα φροντισμένο σ' εκείνον τον τομέα με την τάφρο και το προτείχισμα πριν από το κυρίως τείχος. Είδαμε πώς διαμορφώνονται οι δύο σημαντικότερες και διασημότερες πύλες της Αθήνας, η Ιερά πύλη και η πλέον επίσημη και μνημειακή πύλη της πόλης, το Δίπυλο.

Τέλος, για να ολοκληρώσουμε το μάθημα της τοπογραφίας, στον Κεραμεικό, μας δόθηκε η ευκαιρία να μιλήσουμε για το οδικό δίκτυο της πόλης, καθώς από το Πομπείο ξεκινούσε ο σημαντικότερος δρόμος που διέσχιζε την πόλη, η οδός των Παναθηναίων, για να καταλήξει μέσω της Αγοράς στην Ακρόπολη, αλλά και δύο δρόμοι εξαιρετικής στρατηγικής και πνευματικής σημασίας, η Ιερά οδός, ο δρόμος προς την Ελευσίνα, και ο δρόμος προς την Ακαδημία και το Θριάσιο πεδίο στα κράσπεδα των οποίων εκτεινόταν το βασικό νεκροταφείο της πόλης και το Δημόσιο σήμα.

Ο χώρος του Κεραμεικού προσφέρεται ιδιαίτερα για μια αναφορά στο φυσικό περιβάλλον της πόλης καθώς τη μικρή κοιλάδα διασχίζει ο Ηριδανός στο μοναδικό τμήμα της υπέργειας διαδρομής του.

Ο περίπατος από του Φιλοπάππου μέχρι τον Κεραμεικό, διανύοντας περίπου το ένα τέταρτο της περιμέτρου των τειχών, μας βοήθησε να αποκτήσουμε μια αίσθηση των αποστάσεων και του ανθρώπινου μέτρου της αρχαίας πόλης.

Γενικεύοντας, θα λέγαμε πως για κάθε τάξη του Γυμνασίου, σύμφωνα πάντα με τη σχολική ύλη της, προγραμματισμένα από την αρχή της σχολικής χρονιάς θα μπορούσαν να οργανωθούν τέτοια μαθήματα ή εκπαιδευτικά προγράμματα ώστε να δοθεί και η αρχαιολογική διάσταση στα αρχαιογνωστικά μαθήματα. Έτσι ο ευκαιριακός, αποσπασματικός και αυτοσχεδιαστικός χαρακτήρας που έχουν συνήθως οι επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους να δώσει τη θέση του στον οργανωμένο και συστηματικό που θα έχει αποτελέσματα στη συνείδηση του μαθητή και του εκπαιδευτικού.

Κ. Λέκκα, Κ. Παπακυριακού